

<p>BOSNA I HERCEGOVINA VIJEĆE MINISTARA Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje</p>		<p>БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА САВЈЕТ МИНИСТАРА Агенција за предшколско, основно и средње образовање</p>
--	---	--

ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКО ПОДРУЧЈЕ

ЗАЈЕДНИЧКО ЈЕЗГРО НАСТАВНИХ ПЛАНОВА И ПРОГРАМА ЗА ИСТОРИЈУ ДЕФИНИСАНО НА ИСХОДИМА УЧЕЊА

ЗНПП за историју дефинисано на исходима учења

Вођа пројекта:

мг sc. Марија Налетилић

Спољни сарадници:

Слободанка Антић, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију Универзитета у Београду

George Stephen Bethell, консултант Anglia Assessment, Велика Британија

John Hamer, консултант AlphaPlus, Велика Британија

проф. емеритус Иван Ивић, Филозофски факултет Универзитета у Београду

мг sc. Сњежана Корен, Филозофски факултете Загреб

Војко Кунавер, Завод за школство Републике Словеније

Ванр. проф. dr sc. Ана Пешикан, Филозофски факултет Београд

Felisa Tibbitts, Human Rights education associates, Бостон, САД

Пројектни тим:

Маја Стојкић, директорица Агенције за предшколско, основно и средње образовање

Марија Налетилић, водитељица пројекта, шефица Одјела за Заједничко језгро наставних планова и програма

Даница Васиљ, замјеница водитељице, стручна савјетница за разредну наставу

Одбор за реформу наставе историје:

мг sc. Ненад Бошковић, мг sc. Бојана Дујковић-Благојевић, Нада Ђерек, Добрила Ђукановић, Мирза Фазловић, Лејла Хамзагић-Коваћевић, Мула Имамовић, dr sc. Иво Мирс Јовић, Михаел Карановић, Аида Ковачевић, Славица Купрешанин, Милија Марјановић, др сц. Драга Мاستиловић, Дамир Микулић, мг sc. Марија Налетилић, dr sc. Един Радужић, dr sc. Мидхат Спахић, Исмет Струјо, Стела Струхл-Пејић, Даница Васиљ, Мирела Вукоја, dr sc. Тихомир Зовко

Радна група:

мг sc. Марија Налетилић, Даница Васиљ, Дамир Микулић, Славица Купрешанин, Мидхат Спахић, Сњежана Мелуновић, Мирза Чехајић, Санда Кривдић, Харис Дураковић, Милија Марјановић, Викторија Бошњак, Мира Шобот, Ејуб Алагић, Мула Имамовић, Данијела Томичић, Мирела Вукоја

Пројекат подржала Мисија ОЕБС-а у БиХ и Америчка амбасада у БиХ

Напомена

Изрази написани у једном граматичком роду односе се подједнако на женски и мушки род.

”Овај пројекат је омогућила великодушна подршка америчког народа путем Америчке амбасаде у Сарајеву и сви ставови, мишљења и закључци изнесени у пројекту не одражавају нужно став Америчке амбасаде или Владе САД, већ искључиво аутора.“

САДРЖАЈ

Увод	4
Заједничко језгро наставних планова и програма за историју дефинисано на исходима учења	5
Табеларни приказ области, компоненти и исхода учења	18
Шематски приказ области и компоненти	20
Кључне компетенције – прожимајуће теме за историју	21
Литература	23

УВОД

Агенција за предшколско, основно и средње образовање (АПОСО) израдила је *Заједничко језгро наставних планова и програма (ЗЈНПП) за историју дефинисано на исходима учења* логичним слиједом по завршетку израде ЗЈНПП за друштвено-хуманистичко подручје дефинисано на исходима учења.

У оквиру пројекта Историја за будућност: кроз образовање ка помирењу, који је провео ОЕБС у БиХ, основан је Одбор за реформу наставе историје у Босни и Херцеговини (даље Одбор) који је почео с радом 2011. године, а Агенција с израдом исхода учења 2012. године. Будући је Одбор 2014. године дефинисао области, компоненте, исходе учења и индикаторе за крај шестог, седмог, осмог и крај деветогодишњег васпитања и образовања. Мисија ОЕБС-а резултате рада Одбора службено је уручила Агенцији за предшколско, основно и средње образовање. АПОСО је даље наставила процес дефинисања индикатора за крај средњошколског образовања и тиме је завршен укупан Документ *ЗЈНПП за историју дефинисану на исходима учења*. О резултатима рада Одбора информисано је 600 наставника на подручју Босне и Херцеговине, као и сви министри образовања у БиХ и директори педагошких завода, Завода за школство и Педагошке институције Брчко дистрикта БиХ.

У *Заједничком језгру наставних планова и програма за историју дефинисаном на исходима учења* одређене су области које садрже компоненте, а за сваку компоненту дефинисани су исходи учења,¹ као и индикатора за сваки исход учења уважавајући специфичности наставног предмета историја. Индикатори су дефинисани у складу с развојним узрастом ученика на крају шестог разреда (узраст од 11, 12 година), на крају седмог разреда (узраст 12, 13 година), на крају осмог разреда (узраст 13, 14 година), на крају деветогодишњег васпитања и образовања (узраст од 14, 15 година) те на крају средњошколског васпитања и образовања (узраст од 18, 19 година). У периоду од маја до октобра 2015. године Агенција је завршила процес израде Документа.

Полазна основа за израду *Заједничког језгра наставних планова и програма за историју дефинисаног на исходима учења* јест *Идентификовање кључних компетенција и животних вјештина у БиХ (2011)*, те резултати анализе важећих НПП-а у БиХ, Словенији, Финској, Аустралији и САД-у.

Током дефинисања *Заједничког језгра наставних планова и програма за историју дефинисаног на исходима учења* учествовали су у првој фази рада у организацији ОЕБС-а чланови Одбора за реформу наставе историје, а потом чланови Радне групе у организацији Агенције састављене од представника завода, представника министарства образовања, наставника, средњошколских професора и стручних савјетника Агенције за предшколско, основно и средње образовање.

Током процеса дефинисања мјерљивих, конкретних и јасних исхода учења и индикатора.² Радна група користила је активне глаголе у презенту, на основу ревидиране Блумове таксономије, који одражавају знање, вјештине и ставове, односно компетенције важне за живот у 21. вијеку.

Основа учења историје јест:

- разумијевање услова живота и рада у прошлости и садашњости како би се ученици оспособили за живот и рад у будућности,
- развој човјека и друштва, као и проучавање и вредновање прошлих догађаја
- вредновање и чување културне баштине свог завичаја, државе, европске и свјетске културне баштине,

¹ Видјети у прилогу 1: Области, компоненте и исходи учења и прилогу 1.1: Шема области и компоненте.

² Бројеви дефинисаних исхода у Документу прате показатеље под истим бројем, али за различит узраст.

- анализа друштвених система, културног наслијеђа, вјерске и културне традиције и вриједносних система који су дио људског живота и који га обликују.

Усвојена знања, способности и вриједности представљају основу за учеников одговоран однос према самом себи, према другима и према свему што га окружује. Ученикова усвојена знања, способности и вриједности помажу у разумијевању и прихваћању културних, религијских, националних, расних, социјалних, полних, родних и других различитости, те за активно и одговорно учествовање у друштвеном животу.

Такође, током израде Документа укључене су кључне компетенције, као што су математичка писменост, културна свијест и културно изражавање, креативно-продуктивна компетенција, учити како се учи, те социјална и грађанска компетенција. Побројане кључне компетенције укључене су у Документу као прожимајуће теме за историју у дефинисаним показатељима.³

Циљ *Заједничког језгра наставних планова и програма за историју дефинисаног на исходима учења* јест развој историјског мишљења до којег долазимо усвајањем основних историјских знања која се односе на познавање најважнијих чињеница, датума и историјских особа, те разумијевање основних историјских појмова, као и стицањем пет вјештина, а то су:

- хронолошко мишљење
- разумијевање историјске наратије
- анализа историјских догађаја и њихове интерпретације
- историјско истраживање и
- анализа вриједносних историјских тема и заузимање ставова.

Дакле, циљ наставе историје није само усвајање основних чињеничних података и разумијевање основних историјских појмова, него и развој пет основних вјештина које ће код ученика развити компетенције историјског мишљења.

Због тога настава историје треба бити усмјерена не само на учење историјских података, него и на развој историјских појмова другог реда, метапојмова.⁴

Науци, заступљеној одређеним наставним предметом, је циљ научити дјецу не само одређеним знањима и вјештинама, него и допринијети њиховом развоју мишљења и развоју личности. Развој метапојмова представља увелико допринос образовању подједнако као и васпитању, развијајући толеранцију на различитост, мултиперспективност, отвореност, критичко мишљење и разумијевање контекста.

³ Видјети у прилогу 2: Кључне компетенције – прожимајуће теме за друштвено-хуманистичко подручје.

⁴ Одбор за реформу наставе историје: Препоруке надлежним министарствима образовања и педагошким заводима у БиХ.

ОБЛАСТ 1: ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ И ПРОУЧАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ**Исходи учења**

1. Проводи школска истраживања, како би испитао/ла прошлост и садашњост.
2. Показује другима историјско знање и разумијевање.
3. Тумачи прошлост на основу дидактички обликованих историјских извора и разумије шта све може утицати на писање историје; открива различита историјска стајалишта на историјске догађаје и одређује контекст у којем су та стајалишта настала (критичко мишљење).

Показатељи (индикатори) у складу са узрастом за:

Компоненте:	крај 6. разреда (11, 12 год.)	крај 7. разреда (12, 13 год.)	крај 8. разреда (13, 14 год.)	крај деветогодишњег образовања и васпитања (14, 15 год.)	крај средњошколског васпитања и образовања (18/19 год.)
Познавање и проналажење извора	1.1 Разликује врсте историјских извора, њихову подјелу и вриједност.	1.1 Разликује врсте историјских извора, њихову подјелу и тумачи критеријуме подјеле.	1.1 Одабире и одређује различите историјске или археолошке изворе важне за проучавање одређене теме.	1.1 Проучава одређену тему, поставља кључна питања и одређује различите одговарајуће изворе у сврху истраживања теме.	1.1 Проучава одређену тему, поставља кључна питања, процјењује различите изворе и даје критички осврт.
Рад с изворима: постављање питања о изворима, проналажење података на основу извора, организовање, анализирање и синтеза података	1.2 Биљежи одговарајуће податке са сврхом из понуђених извора.	1.2 Проналази податке из једноставних графичких и статистичких извора (нпр. табела, графикана, графичких приказа).	1.2 Разликује предности и недостатке разних историјских извора, нпр. ко је направио историјски извор и које му је поријекло?	1.2 Прикупља податке из одређених дидактички обликованих извора како би испитао прошлост. 1.3 Утврђује значај извора (образлаже предности и недостатке) и закључује о прошлости.	1.2 Прикупља податке из одређених историјских извора, анализира их и на основу тога доноси закључке о прошлости.

<p>Саопштење о историјском знању и разумијевању историје (писање историје, одговарање на питања)</p>	<p>2.1 Организује историјске податке хронолошки одговарајући на питања о људима, догађајима, објектима и мјестима у прошлости.</p>	<p>2.1 Одговара на питања користећи историјске податке из дидактички обликованих извора.</p>	<p>2.1 Интерпретира историјско знање поткрепљујући га доказима у расправи, писањем краћих историјских текстова, цртањем, графичким или драмским приказом, уз коришћење информационих технологија, тамо гдје је то могуће и примјерено.</p>	<p>2.1 Интерпретира историјско знање поткрепљујући га доказима у расправи, писањем краћих историјских текстова, цртањем, графичким или драмским приказом, уз коришћење информационих технологија, тамо гдје је то могуће и примјерено.</p>	<p>2.1 Даје критички осврт о историјском догађају уз коришћење информационих технологија (есеј, графички приказ...)</p>
<p>Тумачење засновано на историјским изворима (критички став спрам прихваћених извора)</p>	<p>3.1 Препознаје како се настало мишљење о неком догађају може разликовати од чињеница и података о њему.</p>	<p>3.1 Објашњава неке догађаје из прошлости који се различито тумаче. 3.2 Упоредије двије верзије одређеног историјског догађаја користећи визуелне и писане изворе. 3.3 Разликује изворе настале непосредно након догађаја и изворе након временске дистанце.</p>	<p>3.1 Провјерава одређено историјско тумачење постављајући питања о поријеклу одређеног историјског извора. 3.2 Проналази и набраја разлоге због којих се прошлост представља и тумачи на различите начине. 3.3 Објашњава како различити вриједносни системи и традиције могу утицати на начин како ће се тумачити одре-</p>	<p>3.1 Процењује одређене садржаје, односно како историчар конструише историју пишући о догађајима из прошлости и просуђује зашто историја није у цјелини објективна или неутрална. 3.2 Анализира узроке који су утицали на писање историје. 3.3 Разликује значајне податке од неважних, кључне од споредних и провјерљивих и непровјерљивих</p>	<p>3.2 Процењује околности које су утицале на став историчара приликом писања историје. 3.1 Даје критички осврт о подацима у примарним и секундарним историјским изворима. 3.3 Процењује одређене историјске догађаје на основу историјских извора.</p>

			ђени догађаји из прошлости.	података у историјским казивањима и причама. 3.4 Тумачи одређене историјске догађаје на основу дидактички обликованих извора.	
Представа о прошлости на основу археолошких налаза и сјећања	3.4 Одабира и одређује елементе који представљају неке аспекте из прошлости која се проучава, као допринос школској изложби, школском музеју или локалном архиву.	3.5 Описује како археолози и историчари изводе закључке на основу археолошких остатака из прошлости и усмене предаје.	3.4 Описује кључна обиљежја и начине коришћења материјалних остатака из прошлости у датом контексту. 3.5 Објашњава важност конзервације и чувања наше природне и културне баштине, нпр. објеката, локалитета.	3.5 Одабира културно-историјске споменике, симболе како би објаснио (културу сјећања) њихова различита тумачења. 3.6 Објашњава како и зашто се могу разликовати сјећања људи о прошлости.	3.4 Процјењује сјећања свједока о истом догађају из прошлости. 3.5 Испитује тумачења културно-историјских споменика у различитим историјским контекстима.

ОВЛАСТ 2: ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ И РАЗУМИЈЕВАЊЕ: ХИСТОРИЈСКО ВРИЈЕМЕ И ХРОНОЛОГИЈА

Исходи учења

1. Зна и разумије категорије историјског времена.
2. Користи се различитим начинима приказивања историјског времена и хронологије.
3. Разумије историјске периоде, како су повезани догађаји у њима, објашњава главне правце, процесе и проблеме из прошлости смјештајући људе и догађаје у временски и просторни оквир.
4. Разумије како се мијења стајалишта, зависно од времена и простора

Показатељи (индикатори) који су у складу са узрастом за:

Компоненте:	крај 6. разреда (11, 12 год.)	крај 7. разреда (12, 13 год.)	крај 8. разреда (13, 14 год.)	крај деветогодишњег образовања и васпитања (14, 15 год.)	крај средњошколскога васпитања и образовања (18/19 год.)
Категорије историјског времена (разликовање историјског и календарског времена)	<p>1.1 Разликује прошлост, садашњост и будућност.</p> <p>1.2 Објашњава категорије календарског времена: година, деценија, вијек и миленијум; разликује значења термина: прије наше ере и послије наше ере и како постоје и други начини рачунања времена.</p> <p>1.3 Мјери и рачуна вријеме и преводи једну категорију историјског времена у другу.</p>	<p>1.1 Разумије значење и разврстава по категоријама историјско вријеме: година, деценија, вијек и миленијум, користећи термине прије наше ере и послије наше ере као референтну тачку.</p> <p>1.2 Мјери и рачуна вријеме и преводи једну категорију времена у другу.</p> <p>1.3 Објашњава потребу рачунања времена, условљеност временских одредница начином живота (како потреба, односно нужда тјера</p>			

		на уређење природних ритмова и технолошки развој).			
Употреба различитих начина приказивања историјског времена и историјских догађаја	<p>2.1 Користи временску црту (ленту времена) како би означио категорије календарског времена повезане с догађајима, људима и друштвеним промјенама употребом термина прије наше ере и послје наше ере.</p> <p>2.2 Креира временску црту (ленту времена) и дијаграме ради приказа историјског периода и догађаја у датом историјском периоду.</p>	<p>2.1 Означава догађаје о којима учи на временску црту (ленту времена), уписујући кључне одреднице.</p> <p>2.2 Прави временску црту (ленту времена) и објашњава податке дате на временској црти (ленти времена).</p> <p>2.3 Представља графички или макетом трајање појединих историјских периода (праисторија, стари вијек, средњи вијек, савремено доба), како би се међусобно упоредило њихово трајање.</p>	<p>2.1 Прави временску црту (ленту времена) и смијешта важне догађаје и развој из свјетске историје у њихов хронолошки слијед.</p> <p>2.2 Поставља различите временске црте с главним догађајима, особама и историјским периодима које проучава.</p> <p>2.3 Служи се подацима из хронолошких табела или синхронизованих табела⁵ како би одговорио на постављени задатак.</p>	<p>2.1 Користи синхронизовану табелу при опису одређеног историјског периода, те одговара на постављена питања и задатке.</p> <p>2.2 Самостално израђује синхронизовану табелу за одређени историјски период.</p> <p>2.3 Користи различите начине представљања трајања историјских догађаја, као и њихов редослијед.</p>	<p>2.1 Креира временску ленту, у њу уноси задате податке(године, периоде, појмове, процесе и сл.)</p> <p>2.2 Самостално израђује синхронизовану табелу за одређени историјски период и о одређеним историјским догађајима.</p> <p>2.3 Осмишљава начине представљања историјских догађаја.</p>

⁵ Синхронизована табела: приказани су догађаји који су се истовремено догађали, на различитим просторима, у различитим облицима друштва.

<p>Историјски периоди и повезаност догађаја у њима</p>	<p>3.1 Разликује критеријуме одређивања праисторије и историје (појава писма), обиљежја праисторије и старог вијека.</p> <p>3.2 Именује историјске периоде.</p> <p>3.3 Хронолошки реда понуђене датуме и периоде.</p>	<p>3.1 Објашњава обиљежја средњег вијека (друштвене, економске, културне, религијске, политичке прилике).</p> <p>3.2 Повезује вријеме и историјске периоде.</p>	<p>3.1 Објашњава обиљежја новог вијека (друштвене, економске, културне, религијске, политичке прилике).</p> <p>3.2 Повезује вријеме и историјске периоде.</p> <p>3.3 Повезује историјске догађаје и процесе различитих контекста истог историјског периода.</p> <p>3.4 Одређује којем историјском периоду и простору припадају различити понуђени историјски догађаји.</p>	<p>3.1 Указује на кључна обиљежја одређених историјских периода анализирајући друштвене, економске, културне, религијске, политичке прилике уз догађаје који су обиљежили њихов почетак и крај.</p> <p>3.2 Повезује историјске догађаје и процесе различитих контекста истог историјског периода.</p> <p>3.3 Пореда хронолошки и синхронизовано слике с одабраним историјским особама или историјским појмовима и упоређује важне догађаје и постигнућа из различитих временских периода свјетске историје.</p> <p>3.4 Попуњава синхронизовану табелу из свјетске историје подацима из регионалне и европске историје.</p>	<p>3.1. Даје критички осврт на обиљежја одређених историјских периода анализирајући друштвене, привредне, културне, религијске и политичке прилике.</p> <p>3.2. Утврђује повезаност историјских догађаја и процесе различитих контекста истог историјског периода.</p> <p>3.3. Анализира историјске догађаје и личности, упоређујући их у истом или различитим историјским периодима.</p>
---	---	---	--	--	---

<p>Начини мијењања перспектива зависно од времена и простора</p>	<p>4.1. Набраја примјере утицаја античког периода на садашњост.</p>	<p>4.1 Упоређује поједине облике (друштвене, економске, културне, религијске, политичке, те свакодневни живот)⁶ друштва у старом и средњем вијеку.</p>	<p>4.1 Упоређује поједине облике (друштвене, економске, културне, религијске, политичке, те свакодневни живот) друштва у старом, средњем и новом вијеку.</p>	<p>4.1. поређује садашњост с прошлошћу процјењујући посљедице. 4.2 Анализира одређене историјске догађаје из времена у којем су настали, а не с гледишта данашњице. 4.3 Назначује кључне прекретнице у свјетској историји поткрепљујући их доказима до којих промјена је дошло и које су посљедице тих промјена. СГК</p>	<p>4.1 Анализира одређене историјске догађаје из времена у којем су настали и из данашње перспективе. 4.2 Даје критички осврт о прекретницама, промјенама и посљедицама у историји.</p>
---	---	---	--	--	---

⁶ Само један облик у поређењу двају доба.

ОБЛАСТ 3: ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ И РАЗУМИЈЕВАЊЕ: КОНТИНУИТЕТ И ПРОМЈЕНА

Исходи учења

1. Објашњава како су главни догађаји у времену повезани један с другим, и реконструишу, прате и тумаче одређене облике (друштвене, економске, културне, религијске, политичке, те свакодневни живот) друштва у различитим контекстима кроз вријеме и кроз различите историјске периоде.
2. Разумије трајање неких идеја у времену и како преплитањем одређених идеја и историјских догађаја може доћи до нових историјских образаца.
3. Утврђује на који начин долази до промјена у различитим историјским периодима, објашњава како се неки облици могу промијенити, док други остају исти; разумије сложеност промјена и њихов утицај не само на политику и технологију, већ и на вриједности и вјеровања; утврђује кључне прекретнице у свјетској историји и одређује узроке који су довели до промјена и дугорочних посљедица тих промјена.

Показатељи (индикатори) који су у складу са узрастом за:

Компоненте:	крај 6. разреда (11, 12 год.)	крај 7. разреда (12, 13 год.)	крај 8. разреда (13, 14 год.)	крај деветогодишњег образовања и васпитања (14, 15 год.)	крај средњошколскога васпитања и образовања (18/19 год.)
Обиљежја историјских периода и њихова међуповезаност	1.1 Описује обиљежја праисторије и старог вијека и кључне догађаје у њима.	1.1 Описује обиљежја средњег вијека и кључне историјске догађаје у њему. 1.2 Одређује неке облике друштва који су се промијенили и оне неке који су остали исти кроз вријеме. 1.3 Разликује улогу и допринос појединаца и група у друштвеним, културним и религијским догађањима и активностима.	1.1 Одређује неке облике друштва који су се промијенили и неке који су остали исти кроз вријеме у различитом контексту (на неколико примјера једног друштва). 1.2 Повезује одређени историјски догађај с друштвеним, политичким и економским контекстом у којем је настао.	1.1 Упоредује одређене облике друштва кроз историјске периоде и регије, како би утврдио проблеме који трају. 1.2 Тумачи кретања становништва нпр. главне националне и међународне миграције, мијењање различитих облика животних средина и насеља и сукобе међу групама становништва, као и ширење идеја, технолошких иновација и робе	1.1. Анализира обиљежја друштва кроз различите историјске периоде и међусобно их упоређује. 1.2. Расправља о континуитету развоја друштва и утицајима на промјене у друштву кроз различите историјске периоде.

			1.3 Испитује улогу и допринос појединаца и група друштвеним, културним и религијским дешавањима и активностима.	користећи различите мапе и документе.	
Облици друштва у историјском времену и кроз различите историјске периоде	2.1 Препознаје одређене облике друштва у праисторији и старом вијеку.	2.1 Упореджује различите облике друштва (друштвени, економски, културни, религијски, политички, те свакодневни живот) у прошлости и садашњости.	2.1 Упореджује различите облике друштва (друштвени, економски, културни, религијски, политички, те свакодневни живот) у прошлости и садашњости, као и између два историјска доба. 2.2 Објашњава динамику културолошких промјена и утицај интеракције различитих култура на културе широм свијета.	2.1 Расправља о одређеним облицима друштва (друштвени, економски, културни, религијски, политички, те свакодневни живот) од старог вијека до савременог доба. 2.2 Процењује узроке промјена одређених облика друштва анализирајући утицаје различитих контекста на историјске догађаје кроз историјско вријеме. 2.3 Даје критички осврт на промјене у ширем историјском контексту и контексту животне средине.	2.1 Процењује облике друштава (друштвени, економски, културни, религијски, политички, те свакодневни живот) од старог вијека до савременог доба. 2.2 Упореджује идеје које су утицале на појаву промјена у друштву. 2.3 Даје критички осврт о различитим идејама кроз историјске периоде.

				2.4 Испитује (истражује) и упоређује друштвене, културне, политичке, економске и религијске норме и вриједности западне цивилизације с другим културама у свијету.	
Разумијевање природе историјских промјена и утицаја прошлости на каснија збивања	3.1 Препознаје шта је из античког периода остало сачувано до данас (савремено доба).	3.1 Објашњава шта је из средњег вијека остало сачувано до данас (савремено доба).	3.1 Упорјеђује сличности и разлике антике, средњег вијека и новог вијека и утврђује међусобне утицаје ових периода. 3.2 Анализира и утврђује узрок и посљедице промјена величине и састава породица, образаца миграција, расподјеле богатстава и промјена у економији.	3.1 Упорјеђује и суочава различите врсте идеја, вриједности, личности, институција и образаца понашања у свакодневном животу откривајући сличности и разлике међу њима. 3.2 Просуђује и поткрепљује доказима како промјена и развој не доводе увијек и до напретка друштва. 3.3 Бира кључна питања и проблеме кроз расправу те квалификује интересе, вриједности и гледишта оних који су дио тих питања и проблема.	3.1 Поткрепљује аргументима историјске промјене и утицај на свеукупан развој друштва, 3.2 Анализира прекретнице свјетске историје, промјене и утицај на развој друштва 3.3 Осмишљава приказ о прекретницама свјетске историје. 3.4 Процењује догађаје из прошлости у контексту времена у којем су се догодили упоређујући их с вриједностима савременог друштва.

				3.4 Тумачи догађаје из прошлости у оквиру контекста у коме се догађај одвијао, а не у односу на савремене норме и вриједности.	
ОБЛАСТ 4: ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ И РАЗУМИЈЕВАЊЕ: УЗРОЧНО-ПОСЉЕДИЧНИ ОДНОСИ					
Исходи учења					
<ol style="list-style-type: none"> 1. Разумије и међусобно разликује узрок и посљедицу одређених историјских појава. 2. Указује на повезаност између одређених историјских догађаја и ширих друштвених, економских и политичких праваца и развоја. 3. Разумије сложеност историјских узрока и посљедица, као и ограничења да се утврди узрок и посљедица. 					
Показатељи (индикатори) који су у складу са узрастом за:					
Компоненте:	крај 6. разреда (11, 12 год.)	крај 7. разреда (12, 13 год.)	крај 8. разреда (13, 14 год.)	крај деветогодишњег образовања и васпитања (14, 15 год.)	крај средњошколског васпитања и образовања (18/19 год.)
Узроци, посљедице и повезаност одређених историјских догађаја	<p>1.1 Повезује услове живота и обиљежја друштва, као и насталих друштвених односа.</p> <p>1.2 Разликује узрок од повода одређених историјских догађаја.</p>	<p>1.1 Објашњава како сваки историјски догађај има свој узрок, повод и посљедице (промјене).</p> <p>1.2 Разликује узрок од повода одређених историјских догађаја.</p>	<p>1.1 Објашњава како се узроци и посљедице догађаја разликују по важности и по утицајима на промјене, нпр. локални-глобални; тренутни-дугорочни.</p>	<p>1.1 Процјењује разлике узрока и посљедица догађаја по важности и категоријама, нпр. тренутни-дугорочни, директни-индиректни; локални-глобални.</p> <p>1.2 Објашњава узроке и поткрепљује их доказима зашто је нешто настало, као и које су посљедице, које прати кроз историју.</p>	<p>1.1 Поткрепљује аргументима сопствене ставове о узрочно-посљедичним односима..2 Истражује и утврђује узроке и посљедице одређеног догађаја.</p>

<p>Повезаност одређених историјских догађаја и ширег друштвеног, економског и политичког контекста</p>	<p>2.1 Наводи разлоге настанка кључних догађаја и препознаје посљедице и промјене тих догађаја.</p>	<p>2.1 Описује узроке настанка одређеног историјског догађаја и његове посљедице те их повезује с промјенама у ширем друштвеном, економском и политичком контексту.</p>	<p>2.1 Описује и повезује узроке и посљедице одређеног историјског догађаја и промјене које је изазвао у друштвеном, економском и политичком контексту.</p>	<p>2.1 Бира историјске догађаје који су били значајни за данашња догађања (историјски су им претходили) од оних који нису релевантни.</p>	<p>2.1 Даје критички осврт о посљедицама историјских догађаја на развој друштва и економије. 2.2 Утврђује утицај историјских догађаја на промјену политичких односа.</p>
<p>Сложености узрока и посљедица историјских догађања</p>			<p>3.1 Упоредује узроке и поводе одређених историјских догађаја откривајући вишеструкост њихових утицаја на посљедице историјских догађања.</p>	<p>3.1. Разликује узроке и посљедице, имајући на уму: вишеструке узроке одређеног догађаја; важност утицаја одређених особа у историји; утицај идеја, људских интересовања и вјеровања; и утицај среће, случајности и ирационалног.</p>	<p>3.1 Процењује утицај одређених особа, идеја, људских интересовања и вјеровања на сложеност узрока и посљедица.</p>

ОБЛАСТ1: ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ И ПРОУЧАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ
Компонента1. Познавање и проналажење извора
Компонента 2. Рад с изворима: постављање питања о изворима, проналажење података на основу извора, организовање, анализирање и синтеза података
Компонента 3. Саопштење о историјском знању и разумијевању историје (писање историје, одговарање на питања)
Компонента 4. Тумачење засновано на историјским изворима (критички став насупрот прихваћених извора)
Компонента 5. Слика о прошлости на основу археолошких налаза и сјећања
ИСХОДИ УЧЕЊА:
<ol style="list-style-type: none"> 4. Проводи школска истраживања, како би испитао прошлост и садашњост. 5. Показује другима историјско знање и разумијевање. 6. Тумачи прошлост на основу дидактички обликованих историјских извора и разумије шта све може утицати на писање историје; открива различита историјска стајалишта на историјске догађаје и одређује контекст у којем су та стајалишта настала (критичко мишљење).
ОБЛАСТ 2: ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ И РАЗУМИЈЕВАЊЕ: ИСТОРИЈСКО ВРИЈЕМЕ И ХРОНОЛОГИЈА
Компонента 1. Категорије историјског времена (разликовање историјског и календарског времена)
Компонента 2. Употреба различитих начина приказивања историјског времена и историјских догађаја
Компонента 3. Историјски периоди и повезаност догађаја у њима
Компонента 4. Начини мијењања перспектива зависно од времена и простора
ИСХОДИ УЧЕЊА:
<ol style="list-style-type: none"> 1. Зна и разумије категорије историјског времена. 2. Користи се различитим начинима приказивања историјског времена и хронологије. 3. Разумије историјске периоде, како су повезани догађаји у њима, објашњава главне правце, процесе и проблеме из прошлости смјештајући људе и догађаје у временски и просторни оквир. 4. Разумије како се мијења стајалишта, зависно од времена и простора.
ОБЛАСТ 3: ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ И РАЗУМИЈЕВАЊЕ: КОНТИНУИТЕТ И ПРОМЈЕНА
Компонента 1. Обиљежја историјских периода и њихова међуповезаност
Компонента 2. Облици друштва у историјском времену и кроз различите историјске периоде
Компонента 3. Разумијевање природе историјских промјена и утицаја прошлости на каснија збивања

ИСХОДИ УЧЕЊА:

1. Објашњава како су главни догађаји у времену повезани један с другим, и реконструишу, прате и тумаче одређене облике (друштвене, економске, културне, религијске, политичке, те свакодневни живот) друштва у различитим контекстима кроз вријеме и кроз различите историјске периоде.
2. Разумије трајање неких идеја у времену и како преплитањем одређених идеја и историјских догађаја може доћи до нових историјских образаца.
3. Утврђује на који начин долази до промјена у различитим историјским периодима, објашњава како се неки облици могу промијенити, док други остају исти; разумије сложеност промјена и њихов утицај не само на политику и технологију, већ и на вриједности и вјеровања; утврђује кључне прекретнице у свјетској историји и одређује узроке који су довели до промјена и дугорочних посљедица тих промјена.

ОБЛАСТ 4: ИСТОРИЈСКО ЗНАЊЕ И РАЗУМИЈЕВАЊЕ: УЗРОЧНО-ПОСЉЕДИЧНИ ОДНОСИ

Компонента 1. Узроци, посљедице и повезаност одређених историјских догађаја

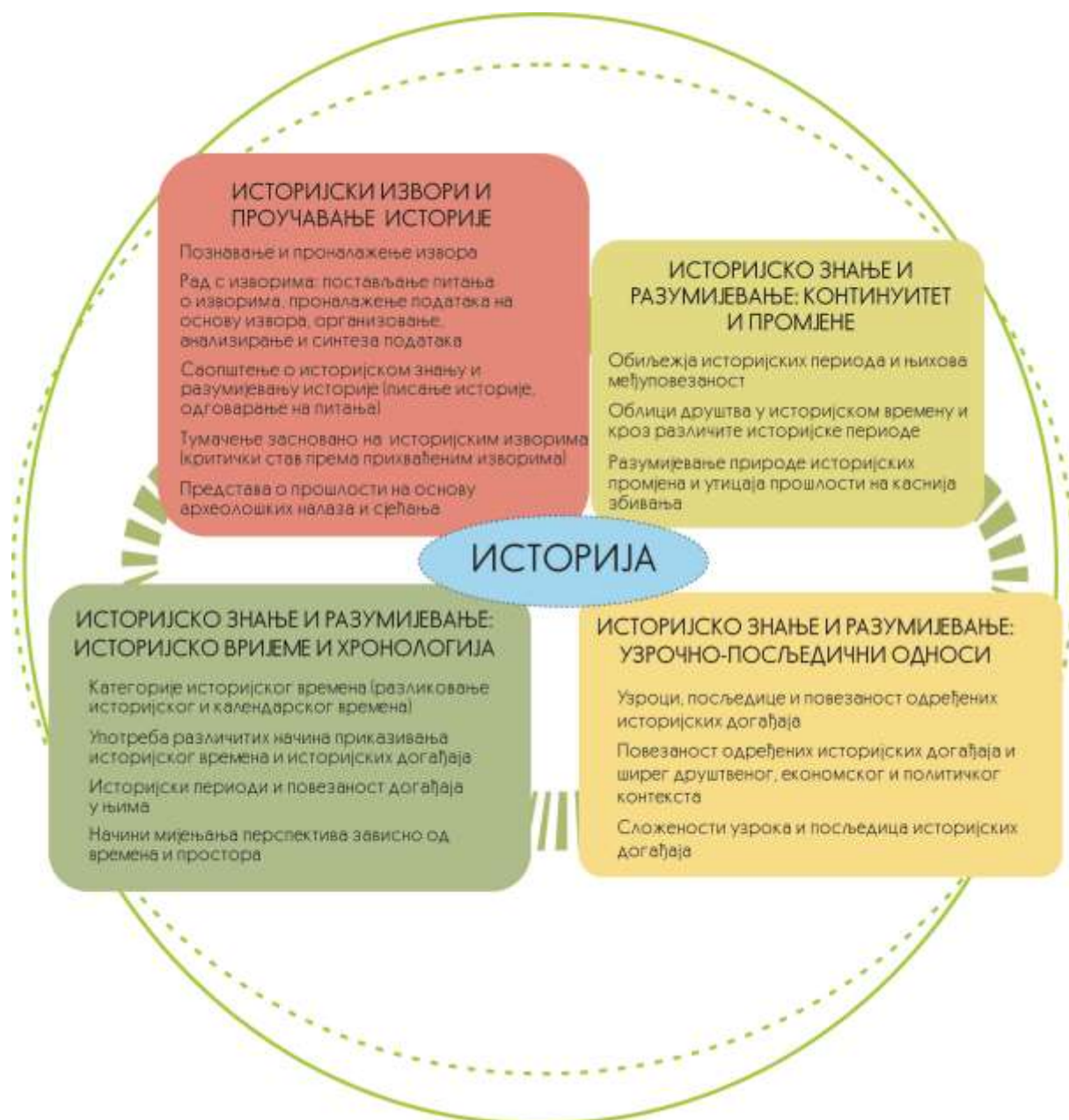
Компонента 2. Повезаност одређених историјских догађаја и ширег друштвеног, економског и политичког контекста

Компонента 3. Сложености узрока и посљедица историјских догађања

ИСХОДИ УЧЕЊА:

1. Разумије и међусобно разликује узрок и посљедицу одређених историјских појава.
2. Указује на повезаност између одређених историјских догађаја и ширих друштвених, економских и политичких праваца и развоја.
3. Разумије сложеност историјских узрока и посљедица, као и ограничења да се утврди узрок и посљедица.

Области и компоненте

КЉУЧНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ - ПРОЖИМАЈУЋЕ ТЕМЕ ЗА ИСТОРИЈУ

<p>Математичка писменост</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Способност и спремност коришћења математичких облика мишљења (логичко и просторно размишљање) и приказивања (формула, модела, конструкција, графикона/дијаграма) који имају универзалну примјену код објашњавања и описивања стварности. • Познавање математичких појмова и концепата, укључујући најважније геометријске и алгебарске теореме; • Поштивање истине као основа математичког размишљања;
<p>Учити како се учи</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Развијање суодговорности за сопствено учење, самопроцјену и дефинисање сопствених циљева учења: <ul style="list-style-type: none"> ➤ развијање савјести о сопственим могућностима и о сопственим јаким и slabим странама, стилевима учења, интелигенцијама као и способности идентификовања сопствених потреба ради примјене сопствених стратегија и процедура у процесу учења; • Развијање способности поправљања, побољшавања (саморегулација): <ul style="list-style-type: none"> ➤ предпланирање, извршење, контрола, корекција различитих облика комуникативних активности (рецепције, интеракције, продукције, медијације); • Употреба различитих метода и стратегија учења⁷: <ul style="list-style-type: none"> ➤ познавање и свјесно коришћење различитих стратегија учења; ➤ омогућавање ученику да стекне способност откривања свог најуспешнијег и најбржег начина за учење, да одабере различите могућности и да их најбоље примијени у пракси; ➤ развијање критичког става до тога, што ученик у школи учи и до властитог процеса учења; ➤ способност организације и уређивање сопственог учења, развијање упорности; ➤ развијање самомотивације, самопоуздања, потребе за континуисаним учењем;
<p>Социјална и грађанска компетенција</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Препознавање сопствених емоција, занимање за и поштовање других култура; • Разумјевање сопственог народног идентитета и себе као припадника одређене заједнице и у интеракцији с културним идентитетом Европе и остатка свијета; • Свјест о европском и свјетском културном наслијеђу и о културној и језичкој различитости свијета; • Познавање лингвистичких и културних посебности друштва и заједница, у којим се говори одређени страни језик; • Развијање свијесности и разумјевања социокултурних и међукултурних правила и норми употребе страног језика, и развијање одговарајућих стратегија за комуникацију, интерпретацију и коришћење порука у складу с овим правилима и нормама (социолингвистичка компетенција):

⁷ Употреба стратегија претпоставља примјену метакогнитивних вјештина учења.

	<ul style="list-style-type: none"> ☞ уважавање карактеристичких црта друштвених односа (поздрави, начин обраћања); ☞ уважавање правила лијепог понашања (изразити захвалност, наклоност, подијелити бригу, радост итд.); ☞ уважавање разлика у језичким регистрима (нивои формализма); ☞ способност препознавања дијалекта и акцента (нагласа) кроз лексичке, граматичке, фонолошке, гласовне, паралингвистичке (нпр. говор тијелом) елементе; ☞ конструктивно комуницирање и поштовање у друштвеним ситуацијама, међусобна комуникација.
<p align="center">Културна свијест и културно изражавање</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Избјегавање стереотипа, примање компромиса, развијање личног интегритета и поштовање интегритета других, примјерно самопоуздање; • Конструктивно изражавање сопственог мишљења и фрустрација, способност емпатије; • Познавање најзначајнијих културних достигнућа, укључујући и поп културу, цијењење умјетничког рада и културних догађаја; • Уважавање и уживање у умјетничким дјелима и извођењима и развијање осјећаја за лијепо;
<p align="center">Креативно-продуктивна компетенција</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Развијање комплексног мишљења: <ul style="list-style-type: none"> ☞ сажимање, генерализовање, подршка употреби виших когнитивних способности, као што су анализа, синтеза, вредновање, употреба критичког мишљења (разликовање између чињеница и мишљења, аргументовање теза); ☞ употреба логичног структурирања и низања аргумената; • Развијање креативности и потребе за изражавањем те осјећај за естетске вриједности: <ul style="list-style-type: none"> ☞ производња и повезивање различитих идеја, производња претпоставки и различитих производа; • Развијање отворености различитог културног изражавања и припремљености за развијање сопствене креативности и способности изражавања: <ul style="list-style-type: none"> ☞ способност толерисања супротних идеја; ☞ доношење закључака независно; ☞ развијање позитивног става и спремности за релативизовањем сопственог становишта и система вриједности, развијање спремности за одмак у односу на устаљена понашања према другим културама; • Подршка радозналости, жељи за новим знањима: <ul style="list-style-type: none"> ☞ омогућавање изражавања сопствених мисли, идеја, емоција; ☞ развијање способности посматрања, учествовања и интегрисања нових искустава и спремности за мијењање претходних.

Литература

- Оквирни закон о основном и средњем образовању у Босни и Херцеговини (2003)
- Закон о Агенцији за предшколско, основно и средње образовање (2007)
- Споразум о заједничкој језгри НПП-а (2003)
- Смјернице за писање и оцјену уџбеника повијести за основне и средње школе у Босни и Херцеговини (СГ БиХ 05/07)
- Наставни план и програм за основну школу у Републици Српској
- Наставни план и програм за деветогодишње основне школе на хрватском језику у Босни и Херцеговини
- Оквирни наставни план и програм за обавезно деветогодишње основно образовање у Федерацији БиХ
- Наставни план и програм за основну школу Брчко дистрикта БиХ
- Препоруке Вијећа Европе (Препорука Рец (2001)15 о подучавању повијести у Европи двадесет и првог стољећа)
- Блум, Б.С. (Ед.), Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals: Handbook I, Cognitive domain, Longmans, Green, Њујорк, 1956.
- Кључне компетенције и животне вјештине у Босни и Херцеговини, Сарајево (2011)
- Ревидирана Блумова таксономија
- Ивић, И (1992): Теорије менталног развоја и проблеми исхода образовања, Психологија, 3-4, стр. 7-35.
- Ивић, И., Пешикан, А.,& Антић, С. (2003), Активно учење 2. Одељење за психологију, Филозофски факултет, Београд
- Извјештај о прегледу постојећих ЗЈНПП-а и наставних планова и програма за деветогодишње основне школе у БиХ, Осигурање квалитете у образовању у БиХ (2009)
- Karge, Heike & Katarina Batarilo: Reform in the Field of History in Education - Bosnia and Herzegovina. Modernization of History Textbooks in Bosnia and Herzegovina: From the Withdrawal of Offensive Material from Textbooks in 1999 to the New Generation of Textbooks in 2007/2008, July 2008
- Karge, Heike: 20th Century History in Textbooks of Bosnia and Herzegovina: An Analysis of Books used for the Final Grades of Primary School. April 2008
- Marzano, R. J., Pickering, D.J., & Pollock, J. E. (2001). Classroom instruction that works: Research-based strategies for increasing student achievement. Alexandria: ASCD
- Пешикан, А. (2000): Психолошки приступ активном учењу историје на основношколском нивоу, докторска теза, Одељење за психологију, Филозофски факултет, Београд
- Slavin, R. E. (2000). Educational psychology: Theory and practice (Sixth edition). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon
- Stradling, R. (2002). Teaching 20th-century European history. Strasbourg: Council of Europe Publishing
- Стратешки правци образовања у БиХ с планом имплементације 2008–2015. (2008)
- Виготски, Л. (1996). Проблеми опште психологије. Сабрана дела, том други. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства
- Визек-Видовић, В., Ријавец, М., Влаховић-Штетић, В. & Миљковић, Д. (2003). Психологија образовања. Загреб: ИЕП-ВЕРН
- Yeomans, J. & Arnold, C. (2006). Teaching, learning, and psychology. London: David Fulton Publishers

АГЕНЦИЈА ЗА ПРЕДШКОЛСКО,
ОСНОВНО И СРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ

Издавач:

Агенција за предшколско, основно и средње образовање

За издавача:

Маја Стојкић, директорица Агенције за предшколско, основно и средње образовање

Лектура:

Нермина Хацић

ДТП:

АПОСО